

УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО

ЮРИДИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ

Катедра „Наказателноправни науки“

НАДЯ ГЕОРГИЕВА ПАНДИЛОВА

**ПРИЧИНЯВАНЕ НА СМЪРТ И ТЕЛЕСНА ПОВРЕДА ПРИ
ПРОФЕСИОНАЛНА НЕПРЕДПАЗЛИВОСТ (ЧЛ. 123 И 134 НК)**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен
„доктор“

София, 2021 г.

УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО

НАДЯ ГЕОРГИЕВА ПАНДИЛОВА

**ПРИЧИНЯВАНЕ НА СМЪРТ И ТЕЛЕСНА ПОВРЕДА ПРИ
ПРОФЕСИОНАЛНА НЕПРЕДПАЗЛИВОСТ (ЧЛ. 123 И 134 НК)**

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

на

ДИ С Е Р Т А Ц И Я

**ЗА ПОЛУЧАВАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН
„ДОКТОР“**

по специалност „Наказателно право“

от професионално направление 3.6. „Право“

НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ:

Проф. д.ю.н. Румен Марков

СОФИЯ

2021

Дисертационният труд е обсъден на 01.03.2021 г. на заседание на разширен катедрен съвет на катедра „Наказателноправни науки“ при Юридически факултет на УНСС – София, и е насочен към публична защита пред научно жури в състав:

Проф. д.ю.н. Борис Велчев

Проф. д.ю.н. Румен Марков

Доц. д-р Юлиана Матеева

Доц. д-р Даниела Дончева

Доц. д-р Ралица Костадинова

резервни членове:

Проф. д.ю.н. Маргарита Чинова

Доц. д-р Надежда Христова

Доц. д-р Екатерина Салкова

Доц. д-р Надежда Кръстева

Публичната защита на дисертационния труд ще се състои на 17.06.2021 г. от 14:00 ч. в зала на Университета за национално и световно стопанство.

Материалите по защитата ще бъдат публикувани на интернет страницата на УНСС - <http://www.unwe.bg/konkursi> и ще бъдат на разположение на интересуващите се в сектор „Научни съвети и конкурси“, дирекция „Наука“ в УНСС.

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

§ 1. Актуалност и значимост на изследването

В съвременната наказателноправна теория проблематиката, свързана с причиняването на смърт и телесна повреда при т. нар. професионална непредпазливост придобива особена актуалност. С напредването на науката и технологиите, с внедряване на новите технически постижения, нараства и броят на професионалните дейности, представляващи източник на повишена опасност. Това обуславя и нуждата извършването на подобни дейности да бъде регулирано посредством специална нормативна уредба.

У нас въпросите, свързани с професионалната непредпазливост (като същност, съдържание и форми) са изследвани подробно единствено от проф. К. Лютов. С огромен принос за развитието на теорията и практиката е неговият фундаментален монографичен труд „Професионална непредпазливост в наказателното право на НР България“, издаден преди повече от 60 години при действието на отменения НК.

Известна близост с темата на настоящия дисертационен труд разкрива трудът на д-р Невена Русева „Престъпления срещу личността, извършени при професионална непредпазливост“, издаден 2018 г. Фокусът на същия труд обаче е съсредоточен върху тактиката и методите на разследване на въпросните престъпления, а не върху тяхната обективна и субективна страна. В този смисъл актуалността на настоящото изследване се обуславя от липсата на монографично изследване на материалноправните аспекти на престъпленията причиняване на смърт и телесна повреда при професионална непредпазливост (чл. 123 и 134 НК). С настоящия труд за първи път се разработват въпросите, свързани с по-високата степен на вина при професионалната непредпазливост; мястото на обективния критерий „бил длъжен“ при тази квалифицирана форма на непредпазливост; проблемът за условността на термина „професионална непредпазливост“ от сегашна гледна точка и някои други въпроси.

§ 2. Обект, предмет, цели и задачи на дисертацията

1. **Обект** на изследване са престъпленията, свързани с причиняването на смърт и телесна повреда при професионална непредпазливост – съставите на чл. 123 и 134 НК.

2. **Предметът** на изследването включва изследването на обективните и субективните признаци на съставите на причиняване на смърт и телесна повреда при професионална непредпазливост, както и теоретичните проблеми, възникващи при тази квалифицирана форма на непредпазливостта.

3. **Целта** на дисертационния труд е да се разкрие спецификата на съставите на причиняване на смърт и телесна повреда при професионална непредпазливост и да се анализира същността на професионалната непредпазливост като по-висока степен на вина.

За постигането на посочената цел се поставят следните основни задачи:

- да се изследват поотделно и в тяхната диалектическа връзка всеки един от обективните признаци на съставите на чл. 123 и 134 НК;

- да се изследват субективните признаци на посочените състави;

- да се проследи историческото развитие и обусловеност на термина „професионална непредпазливост“, както и приложимостта му към днешна дата;

- да се изяснят формите и съдържанието на професионалната непредпазливост и да се обоснове по-високата степен на вина;

- да се изяснят на теоретична основа проблемите за приложимостта на обективния критерий „бил длъжен“ към професионалната непредпазливост;

- да се обобщят и подложат на критичен анализ достиженията на правната доктрина и съдебната практика във връзка със съставите причиняване на смърт и телесна повреда при професионална непредпазливост;

§ 3. Методи на изследването

Използвани са частни методи на формалната логика като анализ, синтез и сравнение. Те служат за формулиране на изводи и доказване на тези. В дисертационния труд са използвани традиционните начини на тълкуване като езиков, граматически, логически, системен и исторически. За изясняване на съдържанието на съставите по чл. 123 и 134 НК се използва сравнителният подход, като се отграничават от други наказателноправни норми от Особената част на НК, които разкриват сходство с тях. Чрез историческия и сравнителноправния метод се достига до редица изводи относно произхода и формирането на понятието за професионална непредпазливост.

§ 4. Практическо значение на дисертационния труд

Цялостното изследване на съставите на причиняване на смърт и телесна повреда при професионална непредпазливост има за цел да допринесе за улесняване работата на правораздавателните органи. Правилното определяне на причинената смърт, тежка или средна телесна повреда като такава, извършена при професионална непредпазливост, е основа за законосъобразната дейност на ръководно-решаващите органи. Разграничаването на съставите на професионалната непредпазливост от съставите на други престъпления ще даде възможност за по-точни и прецизни квалификации на обвинението, както и за постановяване на правилни и обосновани присъди от страна на съдилищата.

Дисертационният труд би имал значение и за усъвършенстване на законодателството на основата на изведените в хода на изследването предложения *de lege ferenda*.

§ 5. Обем и структура на дисертационния труд

Дисертационният труд е с обем 185 страници, включително съдържание от 3 страници, списък с използвана литература от 7 страници и декларация за оригиналност. Трудът съдържа 273 бележки под линия. Библиографията включва 101 заглавия, от които 64 на български език и 37 чуждестранни.

В структурно отношение дисертационният труд съдържа увод, изложение, състоящо се от три глави и заключение. Първа глава е съставена от шест параграфа, и значително надвишава по обем останалите две глави, с оглед множеството обективни признаци на съставите на чл. 123 и 134 НК. Втора и трета глава се състоят от по два параграфа. От своя страна, всеки един от параграфите е разделен на отделни точки.

II. СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Увод

В увода на дисертационния труд се разглежда необходимостта от изследване на съставите на причиняване на смърт и телесна повреда при професионална непредпазливост от сегашна гледна точка. Във връзка с темата се отчита и приносът на проф. Костадин Лютов и неговият труд „Професионална непредпазливост в наказателното право на НР България“, издаден през 1958 г.

Глава първа. Обективни признаци на съставите на престъпленията по чл. 123 и 134 НК

§1. Дейност, представляваща източник на повишена опасност

Разглежда се появата и историческата обусловеност на понятието „източник на повишена опасност“. Достига се до извода, че то е реципирано от руското гражданско право. Потвърждава се схващането за източника на повишена опасност като вид общественополезна и правомерна дейност, при най-малкото незнание или немарливо изпълнение на която се създава опасност за живота или здравето на други лица.

Доказва се, че поначало дейностите по смисъла на чл. 123 и 134 НК могат да бъдат източник само на една „абстрактна“ опасност за живота или здравето на други лица. Тази „абстрактна“ опасност не би могла да се степенува, т.е. да бъде „повишена“. На тази основа се прави извод, че прилагателното „повишена“ няма място в сегашната формулировка на съставите на чл. 123 и 134 НК. При нарушаване на правилата „абстрактната“ опасност евентуално може да премине в реална. Единствено при наличието

на такава „реална опасност“ вече може да се говори за степени, съответно опасността да се квалифицира като „повишена“.

Обосновава се, че „абстрактната“ или още „потенциална“ опасност на дейностите по чл. 123 и 134 НК произтича или от опасните средства, с които субектът борави при упражняване на своята дейност, или от естеството на самите професионални действия. В тази връзка се достига до извода, че като дейност - източник на повишена опасност по смисъла на чл. 123 и 134 НК могат да се характеризират два основни вида дейности. Първият – дейностите, извършвани с помощта на определени опасни оръдия и средства от материалния свят, и вторият – дейностите, които сами по себе си притежават опасно естество във връзка със специфичните условия на време, място, обстановка, при които се извършват.

§ 2. Правно регламентирана дейност

Разглежда се нуждата от правна регламентация, и в частност от разписани в конкретен акт правила, уреждащи дължимото от субекта поведение. Обосновава се, че нуждата от правна регламентация произтича от опасното естество на извършваните професионални дейности, т.е. че има социален произход. Фактът, че дейностите по чл. 123 и 134 НК представляват източник на повишена опасност, е причината законодателят да предвиди специална правна регламентация за тях.

С оглед отправеното законодателно изискване - дейността да бъде „правно регламентирана“ се прави извод, че единствено възможната регулация на дейностите по чл. 123 и 134 НК е правно нормативната (чрез правни норми). Обосновава се, че за дейностите по посочените състави не е достатъчна извънправната регулация – чрез морала, обичая, религията, неписаните правила на науката, практиката и пр.

След критичен анализ се доказва, че една дейност следва да се третира като правно регламентирана и когато съществуват разписани в конкретен акт правила само относно субекта и/или осъществяването на дейността. Във връзка с анализа се предлага и определение на понятието „правно регламентирана дейност“. Съгласно предлаганото определение под „правно регламентирана дейност“ следва да се разбира тази, относно която съществуват установени в правни норми правила по отношение на лицата,

които я осъществяват и/или по отношение на реда и начина за безопасното ѝ извършване.

Обосновава се изводът, че технологическите правила са „нормативен акт“, доколкото се прилагат към индивидуално неопределен кръг субекти, имат нееднократно действие и се издават или приемат от компетентен държавен орган - съответния министър (поотделно или съвместно с други министри). Технологическите правила се издават от централни органи на държавното управление, въз основа и в изпълнение на закона, поради което стават задължителни не само за лицата, заети в извършването на конкретна трудова дейност, но и за органите на държавно управление, правораздаването, прокуратурата и др.

Разглежда се понятието „ненормативен акт“, чиято правилност се поставя под съмнение. Достига се до извода, че няма как един „ненормативен акт“, който поначало не съдържа норми, да регламентира дадена дейност, още по-малко такава, представляваща източник на повишена опасност по смисъла на чл. 123 и 134 НК. Доказва се, че доколкото всяка норма представлява абстрактно правило за поведение, което може да има правен или извънправен характер, неправилно правилата за поведение се обозначават като „нормативни“ или „ненормативни“ вместо като правни или извънправни правила (норми).

§ 3. Занятие представляващо източник на повишена опасност

Разглеждат се формулираните в научната литература и съдебна практика определения за понятието „занятие“. Стига се до извода, че поради закрепването на допълнителната характеристика „източник на повишена опасност“, занятието по смисъла на чл. 123 и 134 НК значително се различава от добре познатото понятие „занятие“ по българското наказателно право. Тъкмо посочената допълнителна характеристика прави по-тясно „занятието“ по чл. 123 и 134 НК в сравнение с понятието „занятие“, застъпвано в доктрината, а и в другите състави от Особената част на НК (чл. 141, 145, 210, ал. 1, т. 3 и 252 НК).

Доказва се, че единствено към занятието по чл. 123 и 134 НК, законодателят отправя изискването то да е „източник на повишена опасност“. Съответно търсенето и наличието на повишена опасност на дадено занятие, за да се квалифицира то като „занятие, източник на

повишена опасност“ по смисъла на чл. 123 и 134 НК, обуславя търсенето и наличието и на правна регулация на този вид занятие. На тази основа се достига до извода, че закрепването на характеристиката „източник на повишена опасност“ към занятието по чл. 123 и 134 НК, обуславяйки нуждата и от правна регулация, превръща занятието във вид „правно регламентирана дейност, представляваща източник на повишена опасност“ по смисъла на същите норми.

Доколкото вече се отдава все по-голямо значение на характера на осъществяваната дейност и нейната правна регулация вместо на системността на извършване и извличаните от нея доходи (задължителни белези на занятието), се обосновава извода за неоправданото самостоятелно съществуване на „занятието“ в рамките на „правно регламентираната дейност“ по смисъла на чл. 123 и 134 НК. На тази основа се предлага премахването на термина „занятие“ в редакциите на чл. 123 и 134 НК и оставането само на онази „правно регламентирана дейност, източник на повишена опасност“.

С оглед възприетото схващане за занятието по българското наказателно право като системно осъществявана (три или повече пъти) дейност с цел печалба, „занятието“ се съпоставя с друго сходно понятие, каквото е „занаятът“. Достига се до извода, че занаятът като по-тясното понятие (за системна трудова дейност, източник на доходи, изрично призната за занаят с акт на държавната власт) влиза в съдържанието на понятието „занятие“ по смисъла на българското наказателно право (като системно извършвана трудова дейност, източник на доходи). Чрез допълнителния признак, отличаващ дейностите-занаяти – нормативното признаване на дейността за занаят, се доказва, че „занаятът“ се отнася към „занятието“ както вид към род.

§ 4. Незнание и немарливо изпълнение на занятие или на друга правно регламентирана дейност по смисъла на чл. 123 и 134 НК

Разглеждат се „незнанието“ и „немарливото изпълнение“ като обективни признаци на съставите на чл. 123 и 134 НК. Потвърждава се схващането на съдебната практика за „незнанието“ като непознаване на дължимите за изпълнение специални правила при осъществяване на дадена правомерна (общественополезна) дейност. Потвърждава се и възприетото становище на практиката по отношение „немарливото изпълнение“ на

дейността по чл. 123 и 134 НК. Немарливото изпълнение на дейността, за разлика от незнанието, се асоциира най-общо с познаването на дължимите правила и въпреки това нарушаването им под най-различна форма.

Достига се до извод, че „незнанието“ само по себе си предпоставя липсата на дължимо поведение от страна на субекта на правно регламентираната дейност. То обаче не е в състояние да обуслови пряко изпълнителното деяние по чл. 123 и 134 НК (причиняването другиму смърт или телесна повреда), а оттук и настъпилия съставомерен резултат. Доколкото „незнанието“ въобще не е деяние (действие или бездействие), то не може да постави началото на някакъв причинно-следствен процес, още по-малко да бъде причина на изпълнителното деяние по чл. 123 и 134 НК, в какъвто смисъл е сегашната редакция на посочените състави. На тази основа се прави извод, че „незнанието“ е причина само за нарушаването на определени правила за безопасност, не и за настъпването на смърт, тежка или средна телесна повреда на друго.

Обосновава се нуждата използваният понастоящем в редакциите на чл. 123 и 134 НК термин - „немарливо изпълнение“ да бъде заменен с изрази „наруши правила за безопасност“, доколкото последният обхваща хипотезите и на пълно неизпълнение на дейността.

§ 5. Нарушаването на правилата за безопасност – „същинско“ изпълнително деяние в съставите на чл. 123 и 134 НК

В съответствие с изложеното в предходния параграф се достига до извода, че и „незнанието“ и „немарливото изпълнение“ на дейността обективно водят до нарушаване на конкретни правила за дължимо поведение. На тази основа се обосновава, че „нарушаването на правилата“, макар и в един апокрифен вид се съдържа в законово уредения в чл. 123 и 134 НК израз „поради незнание или немарливо изпълнение“. В тази връзка се подчертава, че скритата редакция на текста на чл. 123 НК, е че „поради „нарушаване на правилата за безопасност“ се причинява другиму смърт.

Доколкото „нарушаването на правилата“ се осъществява винаги чрез деяние (действие или бездействие), стоящо в обективна причинна връзка с престъпния резултат по чл. 123 и 134 НК, се доказва, че чрез това деяние се изпълняват разглежданите състави. На тази основа се прави извод, че нарушаването на правилата следва да бъде въздигнато в изпълнително деяние на съставите на чл. 123 и 134 НК.

От друга страна се разглежда обслужващата роля, която изпълнява „нарушаването на правилата“ по отношение реализацията на сегашното изпълнително деяние по чл. 123 и 134 НК - причиняването другиму смърт/телесна повреда. Доказва се, че „нарушаването на правилата“ като по-ниското равнище в йерархията на поведение осигурява осъществяването на по-високото равнище – това на престъпното деяние. Оттук се извежда възможността „нарушаването на правилата“ да се третира и като единствена форма или способ на сегашното престъпно деяние по чл. 123 и 134 НК – „причиняването другиму смърт или телесна повреда“.

На тази основа се обосновава генералният извод, че нарушаването на правилата е всъщност същинското изпълнително деяние в съставите на чл. 123 и 134 НК, или най-малкото негова единствена форма. С оглед унифициране и синхронизиране с останалите бланкетни наказателноправни норми (чл. 126, 136, 219, 343 НК) се доказва необходимостта от нормативно закрепване на „нарушаването на правилата“ в бланкетните състави на чл. 123 и 134 НК.

Разглежда се „нарушаването на правилата“ и неговата роля за обективната съставомерност по чл. 123 и 134 НК. Провежда се ясно разграничение между наказателната противоправност, базирана на обществен състав на престъпление и онази друга, наричана от Р. Марков „квази“ противоправност, основана на нарушаването на правилата, определящи дължимото поведение на субекта в дадена област на живота. Достига се до извода, че спазването на всички правила за дължимо поведение от страна на субекта, би довело до несъставомерност на извършеното от него деяние само при условие, че нарушаването на правилата е въздигнато в обективен признак на състава. Това е още един аргумент в полза на необходимостта „нарушаването на правилата“ да се закрепят нормативно в съставите на чл. 123 и 134 НК.

§ 6. Престъпният резултат в съставите на чл. 123 и 134 НК

Разглеждат се общовъзприетите в научната литература становища във връзка с настъпването на смъртта и телесната повреда по смисъла на НК. Подчертава се спецификата на причинната връзка при съставите на чл. 123 и 134 НК, която се обуславя от съдържанието на съответните правила за безопасност. Изтъква се, че твърде често причинната връзка при тези

състави бива усложнена от вмешателството на различни външни фактори (технически процеси, действия на потърпевшия или на трети лица).

Глава втора. Субективни признаци на съставите на престъпленията по чл. 123 и 134 НК

§1. Форма на вината – непредпазливост

Анализират се съдържанието и формите на непредпазливостта въобще, доколкото престъпленията по чл. 123 и 134 НК се отнасят към непредпазливите престъпления. На тази основа се прави извод, че общите постановки на непредпазливата вина намират приложение и за посочените състави. Непредпазливостта при съставите на чл. 123 и 134 НК се отличава единствено по това, че се проявява в хода не на какви да е действия, а на професионални по характер (част от упражняваната от субекта правно регламентирана дейност).

Отрича се възможността съставите на чл. 123 и 134 НК да бъдат осъществени при т. нар. смесена форма на вина, тъй като те не са престъпления с два престъпни резултата. Обосновава се невъзможността да се търси някаква форма на вина към нарушаването на съответните правила, доколкото то се явява изпълнителното деяние в съставите на чл. 123 и 134 НК, а не престъпният резултат. Достига се до извода, че деецът може само „да съзнава“ или да „не съзнава“ нарушаването на съответните правила.

С оглед спазване на принципната постановка, залегнала в чл. 11, ал. 4 НК, се предлага в съставите на чл. 123 и 134 НК да бъде указана пряко непредпазливата форма на вина.

§2. Професионалната непредпазливост по чл. 123 и 134 НК

Разглежда се появата и историческото развитие на понятието „професионална непредпазливост“ през призмата на различните наказателни закони. Проследявайки развитието на термина в исторически план се стига до извода, че първообраз на професионалната непредпазливост е квалифицираната форма на непредпазливостта, за която говори Таганцев в курса си по Наказателно право от 1878 г.

Обосновава се по-високата степен на възможност за осъзнаване степента на обществена опасност на деянието при професионалната непредпазливост. Доказва се, че по-високата степен на възможността за осъзнаване на обществената опасност и оттук по-високата степен на вина при професионалната непредпазливост (в сравнение с обикновената), се обуславя от една страна от наличните нормативно разписани правила за безопасност, а от друга от придобитите от субекта знания по отношение на тези правила (или поне задължението да ги придобие). Достига се до извода, че „съзнаваното“ или „несъзнаваното“ нарушаване на правилата за безопасност също има отношение към степента на вината.

Изследва се правилността на термина „професионална непредпазливост“ от сегашна гледна точка. Доказва се, че в основата на термина „професионална“ заляга преди всичко разбирането за понятието „занятие“ по смисъла на Наказателния кодекс, с неговите задължителни белези (редовност на извършване и доходи). Вземайки предвид точно тези белези на занятието, присъщи на всяка една професия, се стига до извода, че само непредпазливостта, проявена в хода на такова занятие следва да се третира като „професионална“. Съответно непредпазливостта, допусната в хода на друга правно регламентирана дейност, източник на повишена опасност по смисъла на чл. 123 и 134 НК, не следва да се означава като професионална. На плоскостта на тези разсъждения се извежда генералният извод, че непредпазливостта по чл. 123 и 134 НК ще следва да се оценява винаги като „квалифицирана“, т. е. по-тежко укорима, но не винаги като „професионална“. Оттук се извежда и виждането за „професионалната непредпазливост“ като подвид на „квалифицираната“, доколкото утвърденият вече термин „професионална“ не изразява правилно обема на съставите на чл. 123 и 134 НК.

Глава трета. Теоретични проблеми на професионалната непредпазливост

§1. Проблемът за обективния критерий „длъжен да предвиди“ настъпването на общественноопасните последици

Разглежда се правната природа на обективния критерий на непредпазливата вина. Обосновава се ролята му на обективна мяра за внимателност и грижливост, която не зависи от индивидуалните качества или особености на субекта. Изследвайки преди всичко обективния характер на задължението за предвиждане на последиците, се поставя под въпрос

ролята и мястото му при определяне индивидуалната вина на конкретния деец. Достига се до извод, че след като задължението за предвиждане се основава на нарушаването на правни и други норми, които предварително и абстрактно определят дължимото в съответната сфера на дейност поведение, същото това задължение няма и не може да има място при определяне субективното психическо отношение на конкретния деец.

С оглед на това, че обективният критерий „бил длъжен“ се основава винаги на нарушаването на определени правила за поведение (юридически или неюридически), и с оглед на обективната невъзможност да бъдат изработени такива при извършването на всяко едно опасно действие, още по-малко за всяка една житейска ситуация, се прави извод за ограничения обхват на нормите и правилата, на които се основава „длъжен да предвиди“ по смисъла на сегашната редакция на чл. 11, ал. 3 НК.

§2. Допълнителни аргументи за извеждането на обективния критерий „бил длъжен“ от понятието за непредпазливостта, произтичащи от професионалната непредпазливост

Стъпвайки върху поставената от Н. Манчев и разработена от Р. Марков постановка за ограничения обхват на критерия „бил длъжен“ се изследва въпросът за приложимостта на този критерий при професионалната непредпазливост.

Доказва се, че „естествената ограниченост“ на правната регламентация води или до неприложимост на обективния критерий „бил длъжен“ при непредпазливостта по чл. 123 и 134 НК, или до недопустимо предварително оневиняване на дееца въз основа на този критерий. Този генерален извод се извежда на основата на следните три хипотези:

- Наличието на обективния критерий на непредпазливостта при съставите на чл. 123 и 134 НК се преценява с оглед на това дали са нарушени конкретни правни правила, регламентиращи самата дейност. Но дейността е „правно регламентирана“ по смисъла на чл. 123 и 134 НК и когато съществуват юридически правила само по отношение на субекта, който я изпълнява. В тези случаи липсата изобщо на правила относно дейността (поради това, че все още не са изработени такива) води до неприложимост на обективния критерий „бил длъжен“ за непредпазливостта по чл. 123 и 134 НК. И това въпреки че деецът реално е нарушил упражняваната от него

правно регламентирана дейност (нарушавайки юридически правила, отнасящи се до субекта).

- Налице е правна регламентация на дейността по смисъла на чл. 123 и 134 НК и когато съществуват юридически правила само по отношение на упражняваната дейност. В случаите, когато има такива правила и деецът спази всяко от тях, вината е изключена поради липсата на противоправно деяние. След като деецът не е нарушил някоя от съществуващите правни норми (в случая относно упражняването на самата дейност), ще липсва обективен признак на състава - изпълнителното деяние, а оттук и вината. Следователно дори деецът да е нарушил някакви извънправни правила, отнасящи се до субекта (безспорни положения от съвременната наука, техниката, житейската практика и пр.), неговото деяние няма да бъде противоправно, а оттук и виновно поради липсата на нарушени конкретни нормативни разпоредби.

- Дейността по смисъла на чл. 123 и 134 НК е правно регламентирана и когато съществуват правни правила в двете посоки – по отношение на субекта и на дейността. В случаите, когато деецът е нарушил само правилата относно субекта, не и тези относно дейността, деянието му, макар и противоправно, няма да бъде виновно. Това се дължи на факта, че наличието на обективния критерий „бил длъжен“ при професионалната непредпазливост се преценява с оглед нарушаването на конкретни правни правила, регламентиращи самата дейност. Щом деецът не е нарушил някое от правилата, отнасящи се до дейността, то той „не е бил длъжен“ да предвиди общественоопасните последици. В тези случаи деецът ще бъде предварително оневинен, макар реално да е нарушил юридически правила относно субекта. Деецът ще бъде оневинен още преди разглеждане на субективния критерий „е могъл“ и дори когато се окаже, че „е могъл“ да предвиди настъпването на общественоопасните последици.

Допълнителен аргумент за извеждането на обективния критерий „бил длъжен“ от професионалната непредпазливост е обстоятелството, че понастоящем нарушаването на юридическите правила е взето предвид два пъти. Единият път при осъществяването на изпълнителното деяние в съставите на чл. 123 и 134 НК (макар скрито зад незнанието и немарливото изпълнение), а другият (втори) път при обосноваването наличието на обективния критерий на непредпазливата вина.

III. НАУЧНИ И НАУЧНО-ПРИЛОЖНИ ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Научни приноси

Научната новост на дисертационния труд се предопределя от обстоятелството, че липсва самостоятелно монографично изследване на престъпленията причиняване на смърт и телесна повреда при професионална непредпазливост в материалноправен аспект. Въпреки наличието на сериозния научен труд на проф. К. Лютов, засягащ част от темата, не се изчерпват въпросите и проблемите, възникващи в българското законодателство и юриспруденция относно предмета на изследване на дисертационния труд. Погледнато от сегашна гледна точка (по смисъла на действащия НК) се предлагат решения и се извеждат изводи, приложими за цялостното проявление на по-тежката наказателна отговорност по чл. 123 и 134 НК:

1. Достига се до извода, че прилагателното „повишена“, използвано при формулировката на чл. 123 и 134 НК, само по себе си, предизвиква някои резерви. Поначало дейностите по чл. 123 и 134 НК са „абстрактно“ опасни за живота или здравето на други лица. Това дава основание за тяхната правна регламентация. При нарушаване на правилата „абстрактната“ опасност евентуално може да премине в реална. Единствено при наличието на „реална опасност“ обаче може да се говори за степени, но не и при „абстрактната опасност“.

2. Доказва се, че като дейности - източник на повишена опасност по смисъла на чл. 123 и 134 НК могат да се характеризират два основни вида дейности. Единият вид дейности са тези, при които се използват опасни оръдия или средства от материалния свят, а вторият вид – дейностите, които сами по себе си притежават опасно естество (с оглед на времето, мястото, обстановката, при която се извършват).

3. Доказва се, че наличието на правни норми, съдържащи правила за безопасност в която и да е от двете посоки - по отношение дейността или субекта, е достатъчно за да говорим за правна регламентация на дейността по смисъла на чл. 123 и 134 НК.

4. Обосновава се правният характер на технологическите правила.

5. Достига се до извода, че съществуват „правни“ и „извънправни“ правила за поведение (норми), а не „нормативни“ и „ненормативни“ правила.

6. Доказва се, че единствено към занятието по чл. 123 и 134 НК, законодателят отправя и изискването то да е „източник на повишена опасност“. Това обстоятелство обуславя изискването за правна регулация на занятието по чл. 123 и 134 НК. По този начин „занятието“ по чл. 123 и 134 НК се превръща във вид „правно регламентирана дейност, представляваща източник на повишена опасност“ по смисъла на същите норми. Достига се до извода, че понастоящем уредената в закона „правно регламентирана дейност“ поглъща термина „занятие“ по смисъла на чл. 123 и 134 НК, доколкото за дейността по смисъла на посочените състави е от значение нейният характер и правна регулация, а не системността на извършване и извличаните от нея доходи (белези, относими към занятието).

7. Обосновава се, че незнанието не е причина за настъпването на смърт или телесна повреда на друго (в какъвто смисъл е сегашната редакция на чл. 123 и 134 НК). Незнанието е причина само за нарушаването на определени правила.

8. Извежда се извод, че предвиденият в съставите на чл. 123 и 134 НК престъпен резултат настъпва не „поради незнание или немарливо изпълнение“ на упражняваната правно регламентирана дейност, а в резултат на нарушаването на конкретно правило, регулиращо тази дейност.

9. Доказва се, че нарушаването на правилата е същинското изпълнително деяние в съставите на чл. 123 и 134 НК или поне единствената форма на престъпното изпълнение, свързано с причиняването на смъртта или телесната повреда.

10. С оглед принципната постановка, залегнала в чл. 11, ал. 4 НК се достига до извода, че и в съставите на чл. 123 и 134 НК следва да бъде указана пряко непредпазливата форма на вина.

11. Обосновава се по-високата степен на вина на дееца при професионалната непредпазливост, основана на по-голямата възможност за осъзнаване на обществената опасност на деянието. От една страна по-голямата възможност се основава на съществуването на определени правила за безопасност (което съществуване деецът е съзнавал), а от друга на специалната подготовка, квалификация, с която е разполагало лицето.

12. Прави се извод, че в основата на термина „професионална непредпазливост“ заляга преди всичко понятието „занятие“, със значението,

с което присъства то и на останалите места в Наказателния кодекс. Вземайки предвид най-вече редовността на извършване на една дейност и извличането от нея на постоянни, трудови доходи (признаци, присъщи на всяка професия), непредпазливостта, проявена в хода на такава дейност започва да се означава като „професионална“.

13. Обосновава се защо с въвеждане на израза „или на друга правно регламентирана дейност“ в съставите на чл. 123 и 134 НК се поставя под съмнение ролята и мястото на „занятието“ в посочените състави, а оттук и ролята и мястото на наложилния се термин „професионална“.

14. Извежда се извод, че непредпазливостта, проявена в хода на правно регламентирана дейност – източник на повишена опасност съгласно чл. 123 и 134 НК във всички случаи ще следва да се оценява като „квалифицирана“ (т.е. по-тежко укорима), но не винаги като „професионална“.

15. Достига се до извода, че „нарушаването на правилата“ като изпълнително деяние в съставите на чл. 123 и 134 НК или най-малкото негова форма, не е допустимо да има отношение и към „професионалната непредпазливост“ (обосновавайки наличието на обективния критерий „бил длъжен“). Обективният критерий „длъжен да предвиди“ следва да бъде изведен извън съдържанието на професионалната непредпазливост, доколкото е недопустимо един и същ признак да бъде отчитан два пъти – веднъж за съставомерността и втори път за виновността на извършеното деяние.

16. Доказва се, че „естествената ограниченост“ на правната регламентация води или до неприложимост на обективния критерий „бил длъжен“ при непредпазливостта по чл. 123 и 134 НК, или до недопустимо предварително оневиняване на дееца въз основа на този критерий.

Научно-приложни приноси

В съответствие с направените в процеса на изследването изводи, се обосновават като целесъобразни следните предложения за изменение и допълнение на НК:

1. Чл. 123 НК да бъде изменен по един от следните начини:

1.1. „Който като наруши правилата за безопасно извършване на правно регламентирана дейност, представляваща източник на опасност, по непредпазливост причини другиму смърт, се наказва...“.

1.2. „Който наруши правила, установени за безопасното извършване на правно регламентирана дейност, източник на опасност, и от това по непредпазливост последва смъртта на друго лице, се наказва...“.

2. Съответно нормата на чл. 134 НК да бъде изменена по подобие на чл. 123 НК:

2.1. „Който като наруши правилата за безопасно извършване на правно регламентирана дейност, представляваща източник на опасност, по непредпазливост причини другиму тежка или средна телесна повреда, се наказва...“

2.2. „Който наруши правила, установени за безопасното извършване на правно регламентирана дейност, източник на опасност, и от това по непредпазливост последва тежка или средна телесна повреда на друго лице, се наказва...“

3. В чл. 123, ал. 1 и 2, респ. чл. 134, ал. 1 и 2 НК думата „занятие“ да бъде премахната.

4. Сред обясненията на някои думи в чл. 93 НК да се създаде нова точка (32) със следното съдържание:

„Правно регламентирана дейност“ е тази, относно която съществуват установени в правни норми правила по отношение на лицата, които я осъществяват и/или по отношение на реда и начина за безопасното ѝ извършване“.

IV. НАУЧНИ ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

1. „Проблемът за относимостта и приложимостта към професионалната непредпазливост на обективния критерий на непредпазливата вина "бил длъжен да предвиди" настъпването на общественоопасните последици“, Сборник от втора Национална научна конференция "Правото и бизнесът в съвременното общество", издателство "Наука и икономика", Икономически университет - Варна, 2019 г., стр. 105-115.

2. „Транспортните престъпления в контекста на професионалната непредпазливост“, Сборник от трета национална научна конференция "Правото и бизнесът в съвременното общество", организирана от катедра

„Правни науки“, издателство "Наука и икономика", Икономически университет - Варна, 2020 г., стр. 298-303.

3. „Проблемът за условността на термина професионална непредпазливост“, Сборник от научна конференция „100 ГОДИНИ УНСС – 100 ГОДИНИ ПРАВО В УНСС“, Издателски комплекс – УНСС, София 2021 г., стр. 309-315.